

WYKONYWANIE ZAWODU LEKARZA A PRAWO KARNE

Adam Górski

MONOGRAFIE

WYKONYWANIE ZAWODU LEKARZA A PRAWO KARNE

Adam Górski

MONOGRAFIE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Jagielloński

Stan prawny na 6 grudnia 2018 r.

Recenzent

Dr hab. Rafał Kubiak, prof. UŁ

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Paulina Staniszevska-Chudzik

Opracowanie redakcyjne

Agnieszka Witczak

Łamanie

Wolters Kluwer Polska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystługających im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8160-353-9

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Rozdział I	
Uwagi wprowadzające i systemowe	11
Rozdział II	
Umieszczenie zagadnienia w systemie prawa. Odpowiedzialność karna w ochronie zdrowia jako przedmiot prawa medycznego czy biojurisprudencji?	19
Rozdział III	
Pojęcia używane przez ustawodawcę dla określenia działań w ochronie zdrowia	29
Rozdział IV	
Pojęcia związane z początkiem życia ludzkiego i ich prawnokarne znaczenie	43
Rozdział V	
Podstawy prawne wymagalnych zachowań lekarza w zakresie świadczeń zdrowotnych ze szczególnym uwzględnieniem jego zaniechania	55
Rozdział VI	
Status prawny czynności nieterapeutycznych i wymogi legislacyjne w tym zakresie	81

Rozdział VII

Autonomia woli pacjenta w zakresie świadczeń zdrowotnych a prawo karne.....	97
1. Uwagi ogólne.....	97
2. Dalsze kontrowersje	104
3. Zgoda w rozumieniu art. 192 k.k.	109
4. Inne możliwości kryminalizacji działania lekarskiego bez zgody.....	126

Rozdział VIII

Ryzyko eksperymentu, ze szczególnym uwzględnieniem eksperymentu leczniczego w stanach emergentnych	135
---	------------

Rozdział IX

Klauzula sumienia a świadczenia zdrowotne lekarza.....	145
---	------------

Rozdział X

Dylematy końca życia ludzkiego – zaniechanie uporczywej terapii	153
--	------------

Rozdział XI

Restrykcje wolności w ochronie zdrowia.....	163
1. Wprowadzenie	163
2. Przymusowe umieszczenie w zakładzie opieki zdrowotnej.....	167
3. Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Geneza, droga ustawodawcza i kontrowersje.....	175
3.1. Zestawienie procesu ustawodawczego z obowiązującą ustawą terapeutyczną. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego.....	190
4. Podsumowanie.....	207

Rozdział XII**Ochrona prawnokarzna lekarza i przedstawicieli innych zawodów medycznych jak funkcjonariuszy publicznych.**

Problemy stosowania prawa karnego	209
1. Ochrona lekarza jak funkcjonariusza publicznego	209
2. Ochrona przedstawicieli innych zawodów medycznych jak funkcjonariuszy publicznych	219

Rozdział XIII**Tajemnica zawodowa lekarza i tajemnica psychiatryczna.**

Podstawowe implikacje procesowe.....	225
1. Uwarunkowania prawnokonstytucyjne i międzynarodowe tajemnicy lekarskiej, jak również teorie jej uzasadniania	225
2. Tajemnica lekarska a tajemnica psychiatryczna	230
3. Tajemnica lekarska i psychiatryczna a postępowanie karne.....	241
4. Konsekwencje prawne naruszenia tajemnicy lekarskiej i tajemnicy psychiatrycznej.....	254

Zakończenie. Ocena rozwiązań z punktu widzenia poprawności prawodawczej	259
--	------------

Wykaz aktów prawnych.....	281
----------------------------------	------------

Wykaz orzecznictwa.....	285
--------------------------------	------------

Bibliografia.....	287
--------------------------	------------

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty normatywne

- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.)
- k.k.w. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2018 r. poz. 652 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)
- u.d.l. – ustawa z 15.04.2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. z 2018 r. poz. 2190 ze zm.)
- u.o.z.p. – ustawa z 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1878)
- u.p.p.RPP – ustawa z 6.11.2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. z 2017 r. poz. 1318 ze zm.)
- u.p.r. – ustawa z 7.01.1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. Nr 17, poz. 78 ze zm.)

- u.w.t.p.a. – ustawa z 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2018 r. poz. 2137 ze zm.)
- u.z.l.l.d. – ustawa z 5.12.1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. z 2018 r. poz. 617 ze zm.)
- u.z.p.p. – ustawa z 15.07.2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. z 2018 r. poz. 123 ze zm.)

Czasopisma i wydawnictwa promulgacyjne

- AUWr – Acta Universitatis Wratislaviensis
- CzPKiNP – Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
- FP – Forum Prawnicze
- GSP – Gdańskie Studia Prawnicze
- KZS – Krakowskie Zeszyty Sądowe
- NP – Nowe Prawo
- OSAŁ – Orzecznictwo Sądów Apelacji Łódzkiej
- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
- OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
- OTK – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
- OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
- PiM – Prawo i Medycyna
- PiP – Państwo i Prawo
- Prok. i Pr. – Prokuratura i Prawo
- PS – Przegląd Sądowy
- RPEiS – Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
- SI – Studia Iuridica
- SP – Studia Prawnicze

Inne

- ETPC – Europejski Trybunał Praw Człowieka
- FTK – Federalny Trybunał Konstytucyjny Niemiec
- KEL – Kodeks Etyki Lekarskiej
- SN – Sąd Najwyższy
- SO – Sąd Okręgowy
- TK – Trybunał Konstytucyjny
- TS – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Rozdział I

UWAGI WPROWADZAJĄCE I SYSTEMOWE

Problemy prawnokarne związane z bioetyką zawsze budziły ogromne zainteresowanie doktryny prawa i rodziły kontrowersje¹. Życie ludzkie przez samą swą naturę znajduje się w obrębie zainteresowania prawa, tym bardziej zaś prawa karnego. Tę oczywistą tezę potwierdza ogromna ilość piśmiennictwa oraz wciąż nowe problemy prawodawcze związane z ochroną życia i zdrowia człowieka, w tym początku i końcu życia ludzkiego², ale też dotyczące kwestii ochrony jego wolności w proce-

---

¹ Por. np.: G. Rejman, *Odpowiedzialność karna lekarza*, Warszawa 1991, *passim*; A. Zoll, *Odpowiedzialność karna lekarza za niepowodzenie w leczeniu*, Warszawa 1988; J. Sawicki, *Przymus leczenia, eksperyment, udzielanie pomocy i przeszczep w świetle prawa*, Warszawa 1966; K. Gromek, *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 9. Również o kwestiach prawnokarnych: P.D.G. Skegg, *Law, Ethics and Medicine. Studies in Medical Law*, Oxford 1988; szerzej: A. Alghrani, R. Bennett, S. Ost, *Bioethics, Medicine and Criminal Law*, vol. 1, *The Criminal Law and Bioethical Conflict*, Cambridge 2013; D. Griffiths, A. Sanders, *Bioethics, Medicine and the Criminal Law*, vol. 2, *Medicine, Crime and Society*, Oxford 2013; M. Brazier, S. Ost, *Bioethics, Medicine and Criminal Law*, vol. 3, *Medicine and Bioethics in the Theatre of the Criminal Process*, Oxford 2013; B. Chyrowicz, *Bioetyka. Anatomia sporu*, Kraków 2015, *passim*; *Temida w dobie rewolucji biotechnologicznej. Wybrane problemy bioprawa*, red. O. Nawrot, A. Wnukiewicz-Kozłowska, Gdańsk 2015.

² E. Zielińska, *Z problematyki wykładni przepisów karnych dotyczących ochrony płodu ludzkiego*, PiP 1995/2; J. Majewski, W. Wróbel, *Prawnokarne ochrona dziecka poczętego*, PiP 1993/5, s. 35–44; J. Majewski, *Zakres prawnokarnej ochrony życia ludzkiego w stadium prenatalnym według prawa polskiego* [w:] *Finis legis Christus. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin*, red. J. Wroczeński, J. Krajczyński, t. 2, Warszawa 2009, s. 1155–1171; A. Muszala,

sach terapeutycznych i nieterapeutycznych. Do tradycyjnych, bieżących problemów legislacyjnych w Polsce doszły względnie nowe (lub mające nowy kontekst), choć odzwierciedlające stare dylematy etyczne i prawne, np. prawnokarne aspekty uregulowania sztucznie wspomaganej prokreacji i związany z tym status prawny embrionu ludzkiego (w tym pozaustrojowego)³, omawiane ostatnio szeroko przez U. Drozdowską

Czy embrion ludzki jest osobą ludzką? Pytanie o osobowy status embrionu [w:] *Badania nad embrionami ludzkimi w świetle etyki i prawa*, red. E. Podrez, T. Stawecki, Warszawa 2012, s. 17–39.

³ M. Gałązka, *Prawo karne wobec prokreacji pozaustrojowej*, Lublin 2005 i cyt. tam literatura; P. Daniluk, *Ochrona zarodków powstałych w wyniku zapłodnienia pozaustrojowego na podstawie art. 157a k.k.*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych” 2010/1, s. 9–18. O prawnych aspektach sztucznej prokreacji ogólnie por. chociażby: I. Kennedy, A. Grubb, *Principles of Medical Law*, Oxford 1998 s. 639–738; M. Radwan, *Zapłodnienie pozaustrojowe* [w:] *Niepłodność i rozród wspomagany*, red. J. Radwan, S. Wołczyński, Poznań 2011; M. Boratyńska, *Umowa w sprawie zapłodnienia pozaustrojowego*, PiM 2008/30; por. także: J. Haberko, K. Olszewski, *Jeszcze o moralnych i prawnych aspektach dopuszczalności zabiegów in vitro – polemika*, PiM 2008/31; J. Testart, *De l'éprouvette au bébé spectacle*, édition complexe, Coll. Le Genre Humain 1984; J. Testart, *L'oeuf transparent*, Editon Flammarion „Champs” 1986, „Le Magasin des Enfants Collectif” sous la direction de J. Testart, Edition François Bourin 1990, *passim*; S. Wilkinson, *Choosing Tomorrow's Children: The Ethics of Selective Reproduction*, Oxford 2010. Ogólnie na ten temat por. C. Fabre, *Whose Body is it Anyway? Justice and the Integrity of the Person*, Oxford–New York 2006, s. 186–211. Na temat statusu embrionu ludzkiego, zwłaszcza wytworzonego pozaustrojowo, por. np.: O. Nawrot, *W obronie godności embrionu – o podstawowej zasadzie Europejskiej Konwencji Bioetycznej*, „Prawo i Więź” 2013/1, s. 25–38; O. Nawrot, *Istota ludzka czy osoba? Status nasciturusa na gruncie Europejskiej Konwencji Bioetycznej*, PiM 2004/1; O. Nawrot, *In vitro jako legislacyjny hard case*, GSP 2013/29, s. 153–170. Z literatury zagranicznej (w kontekście zarówno eksperymentowania na zarodkach ludzkich, jak i statusu prawnego zarodków) por.: H. Hassmann, *Embryonenschutz im Spannungsfeld internationaler er Menschenrechte, staatlicher Grundrechte und Nationaler Regelungsmodelle zur Embryonforschung*, Berlin i in. 2003; J. Taupitz, *Rechtliche Regelung der Embryonforschung im Internationalen Vergleich*, Berlin i in. 2003; w kontekście prawnym i socjologicznym – D. Solter et al., *Embryo Research in Pluralistic Europe*, Berlin i in. 2003, zwłaszcza s. 37–51; I. Kirikaki, *Der Schutz des Menschen und des Embrios in Vitro in der Medizinischer Forschung*, Baden-Baden 2006 (zwłaszcza, ale nie tylko, w kontekście eksperymentowania), ostatnio zaś opracowania dotyczące ustawy o leczeniu niepłodności, zob. J. Haberko, *Ustawa o leczeniu niepłodności. Komentarz*, Warszawa 2016, zwłaszcza s. 78–79.

i A. Wnukiewicz-Kozłowska⁴ kwestie zmiany płci⁵, nowe wyzwania dotyczące klauzuli sumienia⁶. Z punktu widzenia procesu karnego pewnym wyzwaniem legislacyjnym jest nieuwzględnianie w nim (w kontekście zakazów dowodowych – tajemnicy zawodowej) faktu istnienia szeregu medycznych zawodów zaufania publicznego, w tym zawodów, które powstały stosunkowo niedawno⁷. Dotyczy to – aczkolwiek w inny spo-

---

⁴ U. Drozdowska, A. Wnukiewicz-Kozłowska, *Zmiana płci* [w:] *System Prawa Medycznego*, t. 2, *Szczególne świadczenia zdrowotne*, red. L. Bosek, A. Wnukiewicz-Kozłowska, Warszawa 2018, s. 665–733, gdzie zauważa się przede wszystkim brak dostatecznego rozważania w debacie prawniczej argumentów i uwarunkowań medycznych (s. 730–733).

⁵ Ogólnie na ten temat por.: P. Daniluk, *Legalność zabiegów „chirurgicznej zmiany płci” u transseksualistów z perspektywy polskiego prawa karnego* [w:] *Orientacja seksualna i tożsamość płciowa. Aspekty prawne i społeczne*, red. R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, Warszawa 2009, s. 167–177; P. Daniluk, *Stan wyższej konieczności jako okoliczność wyłączająca bezprawność „chirurgicznej zmiany płci”*, PiP 2008/1, s. 96–107; P. Daniluk, *Prawne aspekty „chirurgicznej zmiany płci” u transseksualistów (Uwagi de lege ferenda)*, PiP 2007/5, s. 71–84; P. Daniluk, *Zabieg „chirurgicznej zmiany płci” u transseksualistów jako czynność lecznicza*, PiM 2007/1, s. 99–113. Ogólnie zaś: *Psychospołeczne, prawne i medyczne aspekty transpłciowości*, red. A. Klonkowska, K. Bojarska, Gdańsk 2014.

⁶ Co do tego por. zwłaszcza: L. Kubicki, *Sumienie lekarza jako kategoria prawna*, PiM 1999/4; E. Zielińska, *Klauzula sumienia*, PiM 2003/1; L. Bosek, *Prawo osobiste do odmowy działania sprzecznego z własnym sumieniem – na przykładzie lekarza*, FP 2014/1, s. 14 i n.; O. Nawrot, *Klauzula sumienia w zawodach medycznych w świetle standardów Rady Europy*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych” 2012/3, s. 11–22; *Klauzula sumienia w państwie prawa*, red. O. Nawrot, Warszawa 2015 i zamieszczone tam opracowania; O. Nawrot, *Conscientious Objection and European Vision of Human Rights*, „Progress in Health Sciences” 2016/1, s. 150–157; zob. również opracowania zawarte w monografii *Sprzeciw sumienia w praktyce medycznej – aspekty etyczne i prawne*, red. P. Stanisławski, J. Pawlikowski, M. Ordon, Lublin 2014, ostatnio zaś, po orzeczeniu TK dotyczącym klauzuli sumienia lekarzy – M. Nesterowicz, N. Karczewska-Kamińska, *Uwagi w sprawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego klauzuli sumienia lekarzy*, PiM 2016/1, s. 2–21; J. Hanc, *Wolność sumienia a klauzula sumienia*, PiM 2016/1, s. 21–51.

⁷ Zwraca w tej materii uwagę przygotowywany przez Ministerstwo Zdrowia projekt ustawy o niektórych zawodach medycznych i zasadach uzyskiwania tytułu specjalisty w innych dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia. Projekt w art. 1 ust. 1 określa zawody medyczne, które będąc zawodami medycznymi, nie są uregulowane odrębną ustawą zawodową. Zgodnie z art. 1 ust. 1 są to: asystentka dentystyczna, dietetyk, fizjoterapeuta, higienistka dentystyczna, higienistka szkolna, instruktor terapii uzależnień, logopeda, masażysta, opiekunka dziecięca, opiekun medyczny, optometrysta, optyk okularowy, ortoptystka, protetyk słuchu, psychoterapeuta, ratownik medyczny, specjalista terapii uzależnień, technik analityki medycznej, technik dentystyczny, technik elektroradiolog, technik farmaceutyczny, technik ortopeda, terapeuta zajęciowy; http://www2.mz.gov.pl/wwwfiles/ma_struktura/docs/puzawmedycbe_23022010.pdf (dostęp:

sób, o czym niżej – zarówno zawodów medycznych reglamentowanych, jak i niereglamentowanych ustawowo. W tym opracowaniu będą one jednak stanowiły wyłącznie tło dla rozważań zasadniczych, dotyczących prawnokarnych uwarunkowań wykonywania zawodu lekarza.

Z tymi nowymi i starymi problemami wiąże się nierozdzielnie potrzeba wyznaczenia również przez prawo karne właściwych ram prawnych profesjonalnego działania lekarza. Jak wiele relacji prawnych, opisywane tu stosunki prawne w swojej istocie polegają na konfliktach dóbr prawnych⁸, co rodzi pytania o wzajemną relację między normami prawnymi⁹. Mogą one być rozstrzygane poprzez ogólne konstrukcje jurydyczne (zwłaszcza stan wyższej konieczności)¹⁰ bądź też poprzez rozwiązania szczegółowe. W rozwiązywaniu tych konfliktów na płaszczyźnie wykładni i argumentacji prawniczej interesujące jest dodatkowo to, że na pojęcia prawne (języka prawnego i prawniczego) nakładają się

17.02.2016 r.). W przypadku zawodów, które zostały uregulowane już w drodze ustawy, mowa tutaj o: lekarzu i lekarzu dentyście – zasady i warunki wykonywania tych zawodów uregulowane są w ustawie z 5.12.1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. z 2018 r. poz. 617 ze zm.), pielęgniarce i położnej – zasady i warunki wykonywania tych zawodów uregulowane są w ustawie z 15.07.2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. z 2018 r. poz. 123 ze zm.), farmaceutyce – zasady i warunki wykonywania tego zawodu uregulowane są w ustawie z 19.04.1991 r. o izbach aptekarskich (Dz.U. z 2016 r. poz. 1496 ze zm.), diagnostyce laboratoryjnym – zasady i warunki wykonywania tego zawodu uregulowane są w ustawie z 27.07.2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej (Dz.U. z 2016 r. poz. 2245 ze zm.). Uregulowane ustawowo jest także wykonywanie zawodów: ratownika medycznego – ustawa z 8.09.2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. z 2017 r. poz. 2195 ze zm.) oraz felczera – ustawa z 20.07.1950 r. o zawodzie felczera (Dz.U. z 2018 r. poz. 2150). Zob. też ogólnie w odniesieniu do zawodów medycznych – D. Karkowska, *Zawody medyczne*, Warszawa 2012, *passim*.

⁸ Przykładowo A. Górski, *Leczyć czy nie leczyć? Dylematy podejmowania leczenia z punktu widzenia konfliktu dóbr*, CzPKiNP 2011/15, s. 151–161.

⁹ Na ten temat szeroko T. Gizek-Studnicki, *Konflikt dóbr i kolizja norm*, RPEiS 1989/1. W tym duchu porównaj: K. Opalek, *Wartości i oceny w świetle dwóch teorii norm* [w:] *Szkice z teorii prawa i szczegółowych nauk prawnych*, red. S. Wronkowska, M. Zieliński, Poznań 1990, s. 307 i n.

¹⁰ T. Dukiet-Nagórska, *Stan wyższej konieczności*, PiM 2005/19; A. Zoll, *Stan wyższej konieczności jako okoliczność wyłączająca przestępność czynu w praktyce lekarskiej*, PiM 2005/19, *passim*. Ogólnie na temat stanu wyższej konieczności: S. Cypin, *Stan wyższej konieczności w prawie karnym*, Warszawa 1932, *passim*; G. Auscaler, *Stan wyższej konieczności w prawie karnym*, Warszawa 1953; J. Lachowski, *Stan wyższej konieczności w polskim prawie karnym*, Warszawa 2005.

tutaj pojęcia bioetyczne lub medyczne o podobnym, lecz nietożsamym w stosunku do tych pierwszych znaczeniu (zakresie pojęciowym). Jedynie jako przykład podać można pojęcie zdrowia oraz powiązane z tym pierwszym celu leczniczego, mającego zasadniczy wpływ na zakres znaczeniowy czynności leczniczych.

Podobnie zapewne będzie z podstawowymi pojęciami dotyczącymi (początku i końca) życia ludzkiego¹¹. Mamy tutaj zatem może bardziej

---

¹¹ H. Alexandre, *L'embryon humain. Sujet ou objet?* [w:] *Bioéthique. Jusqu'où peut-on aller?*, dir. J. Lemaire, C. Susanne, Bruxelles 1996, s. 29–33; M. Andrzejewski, *Rozważania o prawnej ochronie życia nienarodzonych dzieci (z nawiązaniem do pewnej debaty sprzed lat)* [w:] *Nasciturus pro iam nato habetur. O ochronę dziecka poczętego i jego matki*, red. J. Mazurkiewicz, P. Mysiak, Wrocław 2017, s. 7–23; D. Bach-Golecka, *Prawo do życia dzieci nienarodzonych w prawie międzynarodowym* [w:] *Prawa dziecka w prawie międzynarodowym*, red. E. Karska, Warszawa 2013, s. 52–70; J. Banasiuk, *The State of Nature as The State of War. A Few Remarks on the Condition of the Conceived Child Within the Context of Abortion on Demand* [w:] *War and Peace. Philosophical, Political and Legal Aspects*, vol. 1, *Cultural Conditionings*, ed. by A. Brezczko, F. Lempa, Białystok 2013, s. 49–63; A. Barczak-Oplustil, *Glosa do wyroku SO w Słupsku z 20.01.2015 r., VI Ka 624/14 (dot. wykładni art. 156 § 1 pkt 2 k.k.)*, Prok. i Pr. 2016/6, s. 185–190; Bartnik M., *Nasciturus w prawie cywilnym i karnym* [w:] *Księga pamiątkowa z okazji 10-lecia Wydziału Zamiejscowego Nauk Prawnych i Ekonomicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Tomaszowie Lubelskim*, red. T. Guz, M.R. Pałubska, M. Kuć, Lublin 2006, s. 163–171; K. Bator, *Ochrona życia nienarodzonego a zdolność patentowa wynalazków biotechnologicznych* [w:] *Efektywność europejskiego systemu ochrony praw człowieka*, t. 1, *Ewolucja i uwarunkowania europejskiego systemu ochrony praw człowieka. Materiały konferencyjne (Warszawa, 18–19.04.2011 r.)*, red. J. Jaskiernia, Toruń 2012, s. 456–467; W. Bendza, *Zdolność prawna nasciturusa – ze szczególnym uwzględnieniem kwestii odszkodowawczych*, „Przegląd Legislacyjny” 2016/3, s. 27–42; J. Błachut, K. Krajewski, *Projekt ustawy o prawnej ochronie dziecka poczętego (Uwagi kryminalno-polityczne i kryminologiczne)*, PiP 1991/5, s. 36–47; F. Cieply, *Prawne określenia człowieka w prenatalnej fazie rozwoju*, „Ius Novum” 2015/4, s. 79–99; F. Cieply, *Status prawny płodu upośledzonego*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2014/24/4, s. 21–42; A. Cisek, J. Mazurkiewicz, J. Strzebińczyk, *Wrocławski projekt ustawy o rozszerzeniu ochrony macierzyństwa i dziecka poczętego*, AUWr, „Przegląd Prawa i Administracji” 1997/36, s. 65–86; K. Daszkiewicz, *Ochrona dziecka zdolnego do samodzielnego życia poza organizmem matki (poglądy na ten temat prof. dr. Mariana Cieślaka)* [w:] *Profesor Marian Cieślak – osoba, dzieło, kontynuacja*, red. W. Cieślak, S. Steinborn, Warszawa 2013, s. 145–152; M. Derlatka, *Ochrona początków życia ludzkiego*, „Jurysta” 2012/5, s. 31–34; U. Drozdowska, *Nasciturus jako podmiot praw pacjenta – zagadnienia dyskusyjne*, „Administracja Publiczna. Studia krajowe i międzynarodowe” 2008/1, s. 8–17; D. Dudek, *Parlamentarny spór o nowelizację konstytucyjnej ochrony życia człowieka* [w:] *Ochrona dziecka w prawie publicznym. Materiały z sympozjum (Tomaszów*

niż w innych dziedzinach życia społecznego do czynienia z interakcją dóbr lokowanych (definiowanych) poza systemem prawa pozytywnego i tych opisywanych (mniej lub bardziej precyzyjnie) w obrębie systemu tego prawa. Stosunkowo często nieostrość pojęć i – co za tym idzie – ich różna interpretacja prowadzi do zasadniczych dylematów w orzecznictwie sądowym, w tym konstytucyjnym.

Przedmiotem niniejszego opracowania będzie analiza niektórych pojęć składających się na normy prawne (tym samym też samych norm prawnych), służących ochronie dóbr istotnych z punktu widzenia prawa karnego i bioetyki, jak również konfliktów dóbr i kolizji norm z punktu widzenia wykonywania zawodu lekarza. Analizy wymaga też rozumienie tych pojęć w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych. Powinno to dać podstawę do oceny legislacyjnej prawidłowości podstawowych rozwiązań normatywnych¹².

Lubelski, 25.05.2007 r.), red. M. Bartnik, M. Bielecki, J. Parchomiuk, B. Ulijasz, Tomaszów Lubelski–Lublin 2008, s. 55–80; A. Grześkowiak, *Ochrona prawna życia dziecka poczętego i nowo narodzonego* [w:] *Dziecko. Studium interdyscyplinarne. Materiały konferencyjne* (Warszawa, 29–30.05.2008 r.), red. E. Sowińska, E. Szczurko, T. Guz, P. Marzec, Lublin 2008, s. 191–202; Grześkowiak A., *Prawna ochrona życia dziecka poczętego na tle nauczania Jana Pawła II* [w:] *Zagadnienia prawa karnego na tle nauczania Jana Pawła II. Materiały konferencyjne* (Lublin, 10.V.2005), red. A. Grześkowiak, Lublin 2006, s. 81–108; M. Grzymkowska, *Czy prawo polskie chroni embriony in vitro? Regulacja polska w świetle standardów europejskich*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2006/3, s. 109–122; J. Gula, *O prawach pacjenta... nie narodzonego*, „Ethos” 1999/1–2, s. 276–289; T. Guz, *Filozofia bytowości dziecka* [w:] *Ochrona dziecka w prawie publicznym. Materiały z sympozjum* (Tomaszów Lubelski, 25.05.2007 r.), red. M. Bartnik, M. Bielecki, J. Parchomiuk, B. Ulijasz, Tomaszów Lubelski–Lublin 2008, s. 97–105; S. Hypś, *Pojęcie i status dziecka w polskim prawie karnym* [w:] *Ochrona dziecka w prawie publicznym Ochrona dziecka w prawie publicznym. Materiały z sympozjum* (Tomaszów Lubelski, 25.05.2007 r.), red. M. Bartnik, M. Bielecki, J. Parchomiuk, B. Ulijasz., Tomaszów Lubelski–Lublin 2008; J. Jasiński, *Polityka prawna a ochrona dziecka poczętego. Artykuł polemiczny*, PiP 1991/6, s. 73–76; B. Kaczmarek, *Prawa dziecka poczętego i ich ochrona w Polsce*, AUWr, „Przegląd Prawa i Administracji” 2005/69, s. 125–138.

¹² Tylko w koniecznym stopniu zakresem rozważań objęty zostanie wpływ definicji początków życia ludzkiego na dopuszczalność przerywania ciąży. Na temat aspektów prawnych i społecznych dopuszczalnego i niedopuszczalnego przerywania ciąży por. w Polsce: E. Zielińska, *Oceny prawnokarne przerywania ciąży w Polsce i na świecie. Studium porównawcze*, Warszawa 1986; E. Zielińska, *Przerywanie ciąży. Warunki legalności w Polsce i na świecie*, Warszawa 1990; G. Kowalski, *Warunki dopuszczalności przerywania ciąży a prawna ochrona życia poczętego* [w:] *Dziecko. Studium interdyscyplinarne*.

Zakres normatywny rozważań zdeterminowany jest powinnościami zawodowymi lekarza, określonymi przepisami ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry, które wchodzi w interakcje z prawem karnym materialnym i procesowym. Interakcje te mają różny charakter – związane z dogmatyką i teorią prawa. Chodzi zatem o rolę przepisów ściśle lekarskich w wykładni i stosowaniu prawa karnego, doszukiwanie się w tej ustawie szczególnych obowiązków zapobieżenia skutkowi, stosowanie reguł wyłączania wielości ocen, odpowiednie stosowanie przepisów ustawy zawodowej jako elementu stosowania ustawy karnej. Inne przepisy poza ustawą o zawodach lekarza i lekarza dentystry oraz przepisami ściśle prawnokarnymi analizowane są lub niekiedy tylko wymieniane wówczas, gdy mają wpływ na określenia znamion przestępstwa, jakie może popełnić lekarz. Dotyczy to zwłaszcza przepisów stwarzających możliwość działania bez zgody pacjenta, podejmowania działań wbrew jego woli oraz polegających na przymusowej hospitalizacji. W szczególności jednak na prawnokarną ocenę zasad wykonywania

---

Materiały konferencyjne (Warszawa, 29–30.05.2008 r.), red. E. Sowińska, E. Szczurko, T. Guz, P. Marzec, Lublin 2008, s. 203–230. Zob. także: J.M. Czesak, *Prawo do ochrony zdrowia kobiety a możliwość przerwania ciąży* [w:] *Acta Erasiana VIII. Wiara, polityka i religia*, red. M. Sadowski, Wrocław 2015, s. 237–251; R. Tokarczyk, *Normatywne ujęcia antyprokreacji*, „Roczniki Socjologii Rodziny” Poznań 2000/12, s. 213–236; I. Latkowska, *Aborcja, eutanazja i samobójstwo, in vitro, kara śmierci. Wybrane problemy*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Res Polticae” 2013/5, s. 213–243; H. Wolińska, *Przerwanie ciąży w świetle prawa karnego*, Warszawa 1962, s. 136; M. Szczepaniec, *Etyczne i prawne aspekty dopuszczalności aborcji ze względów eugenicznych*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2013/13, s. 77–84; U. Drozdowska, *Wykładnia art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego i poglądów doktryny prawa*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2016/15/1, s. 301–316; M. Królikowski, *Problem interpretacji tzw. przesłanki eugenicznej stanowiącej o dopuszczalności zabiegu przerywania ciąży* [w:] *Współczesne wyzwania bioetyczne*, red. M. Królikowski, L. Bosek, Warszawa 2010, s. 199–219; E. Keynyon, *The Dillema of Abortion*, London 1986; J. Bates, E. Zawadzki, *Criminal Abortion*, Springfield 1964; L. Lader, *Abortion*, Indianapolis 1966; D. Callahan, *Abortion: Law, Choice and Morality*, London 1970; A. Hordern, M. Brudenell, *Legal Abortion, the English Experience*, Oxford 1971; R. Shaw, *Abortion on Trial*, Dayton 1968; G. Grisez, *Abortion. The Myths, the Realities, and the Arguments*, New York 1970; R.F.R. Gardner, J.A. Stallworthy, *Abortion. The Personal Dillemma*, Exeter 1972. Warto odesłać również do prowadzonej od 1970 r. bibliografii prac dotyczących tego problemu: M.K. Floyd, *Abortom Bibliography*, New York 1972–1982.

zawodu lekarza podstawowy wpływ ma rozumienie początku i końca życia ludzkiego.

Tak zakreślone rozważania mają dać odpowiedź na pytanie o prawidłowość legislacyjną (poprawność) obecnych rozwiązań.

Publikacja szczegółowo przedstawia zagadnienia związane z wykonywaniem zawodu lekarza z punktu widzenia prawa karnego i bioetyki, jak również konfliktów dóbr i kolizji norm. Autor omówił w niej m.in.:

- kiedy lekarz może powoływać się na klauzulę sumienia,
- jakie jest znaczenie lekarskiego obowiązku udzielenia pomocy dla odpowiedzialności karnej lekarza,
- jakie jest znaczenie podziału świadczeń zdrowotnych na czynności lecznicze i nielecznicze,
- jakie są granice tajemnicy zawodowej lekarza i tajemnicy psychiatrycznej.

Autor przedstawia polskie regulacje prawne wywołujące kontrowersje z punktu widzenia poprawności prawodawczej. Wśród nich warto wymienić takie kwestie jak uporczywa terapia czy granice ryzyka eksperymentu medycznego.

Książka jest przeznaczona dla sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych, a także lekarzy i pracowników jednostek medycyny sądowej.

Adam Górski – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego; specjalizuje się w prawie karnym międzynarodowym oraz prawie medycznym; prowadzi wykłady dla lekarzy; autor licznych publikacji z zakresu prawa medycznego, odpowiedzialności karnej w ochronie zdrowia oraz prawnych zagadnień bioetyki.

9788381603539 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8160-353-9

9 788381 603539

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 119 ZŁ (W TYM 5% VAT)